

Mercatorjaar 1994 Gerardus Mercator. Toekomst uit Verleden.

400 Jaar na zijn overlijden wordt Mercator eervol herdacht. Het Mercatormuseum en de tentoonstelling *Sterren in Beelden. Astrologie in de eeuw van Mercator* werden reeds geopend. Van mei tot september zal het accent in Rupelmonde liggen, geboorteplaats van Mercator, met de zonnwijzerroute, exposities van oude kaarten en wetenschappelijke toestellen, en verschillende toeristische manifestaties. In de zomer start te Sint-Niklaas een wetenschappelijke tentoonstelling over cartografie en economische beeldvorming. In Rupelmonde worden activiteiten georganiseerd onder het motto *Mercator en het Water*.

In het najaar opent de tentoonstelling *Van Mercator tot Morgen* over cartografie en de hedendaagse toepassing ervan. De expositie over de bibliotheek van Mercator sluit het Mercatorjaar af. Naast vele publikaties waaronder de *Musea Nostra - Mercator en Vlaanderen*, *Van Mercator tot Morgen* (Davidsfonds), de *Annalen* (Koninklijke Oudheidkundige Kring), de studiecatalagus *Sterren in Beelden*, wordt ook een documentaire film gemaakt door de Dienst Wetenschappen van de BRTN.

Gerardus Mercator

Gerard De Cremer, alias Gerardus Mercator werd op 5 maart 1512 geboren in Rupelmonde, destijds een welvarende stad. Hij overleed 400 jaar geleden in Duisburg. Mercator studeerde aan de Leuvense universiteit en legde hier de basis voor zijn wetenschappelijk werk. In zijn tijd was hij een beroemd cartograaf en hij was ook werkzaam op vele andere domeinen van de wetenschap, zoals astronomie, filosofie, astronomische instrumentbouw, theologie en wiskunde.

De astronomie speelde een primordiale rol in de zgn. "wetenschappelijke revolutie" die in de loop van de 16de eeuw een aanvang nam. Tijd- en vakgenoten van Mercator waren Copernicus en Galilei. Copernicus verwierp in 1543 het ptolemaïsche zonnestelsel ten gunste van een heliocentrisch

systeem waarvan de zon het middelpunt vormde. De telescopische waarnemingen van Galilei leidden tot de definitieve ineenstorting van het traditionele ptolemaïsche systeem. Het proces van Copernicus en Galilei (1616) heeft zich tijdens Mercators leven afgespeeld en hijzelf werd ook van ketterij beschuldigd op grond van zijn filosofische en cosmografische inzichten. Maar hij heeft doorgezet en vandaag kunnen we hem beschouwen als een glorieus lichtbaken van de 21ste eeuw.

Nieuw Mercatormuseum in Sint-Niklaas

De Mercator-herdenking vormde een ideale gelegenheid om de Mercatorcollectie en de presentatie ervan te actualiseren. Sedert 1850 verzamelde de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas kaarten,

atlassen, globes, brieven en publikaties van en rond Gerard Mercator.

Deze rijke Mercatorcollectie werd volledig gerenoveerd en ondergebracht in een modern museum van de cartografie, het Mercatormuseum. De collectie wordt ingebed in een brede historische context.

De geschiedenis van de cartografie wordt aanschouwelijk gemaakt bij een historische wandeling door de evoluerende wereldbeeldopvattingen. In de schatkamer van Mercator ontdekken we de globes, de kaarten en atlassen, studies en geschriften. De aard- en hemelglobes werden gerestaureerd in het atelier P. Peters, de Italiaanse atlas met ca. 100 kaarten werd behandeld in het restauratieatelier De Witte uit Gent. Mercator profileerde zich als polytechnische geograaf, cartograaf, filosoof, kosmoloog en als humanist.

In een derde deel van de opstelling wordt ingegaan op de toepassingsgebieden van de hedendaagse cartografie.

Boven het Mercatormuseum zal een studie- en documentatiecentrum met bibliotheek- en archiefruimte ingericht worden.

Mercatormuseum - Stedelijk Museum Sint-Niklaas, Zwijgershoeksken, 9100 Sint-Niklaas, 03/776.07.53.

25 vrijkaarten

Stedelijk Museum, Sint-Niklaas Sterren in Beelden. Astrologie in de eeuw van Mercator tot 5 juni

In deze expositie wordt de problematiek van de astrologie duidelijk gemaakt aan de hand van verschillende thema's die samen de basisbestanddelen van de astrologie vormen. De vier elementen, de vier temperamenten, de twaalf maanden en de vier seizoenen en vooral de zeven planeten onder de vorm van 150 originele kunstobjecten illustreren de 16de eeuwse interpretatie van de astrologie. Volgens de "Antieke", heidense astrologie was de aarde het centrum van het universum, omgeven door de zeven concentrische planetensferen van de Maan, Mercurius, Venus, de Zon, Mars, Jupiter en Saturnus. Hierrond bevond zich het *coelum stellatum*, het sterrenfirmament en daarrond het *primum mobile*, de "eerste oorzaak", dat alles in

beweging zet. De Christelijke opvatting voegde alles overheersende God toe. Midden van de 16de eeuw ontdekte Copernicus het heliocentrisme: niet de aarde, maar de zon stond centraal in het planetenstelsel. De aarde, vroeger zgn. centrum van de hemel, was in werkelijkheid slechts één der planeten. Deze ontdekking won slechts langzaam veld, ten nadele van het geocentrisme. Het (huidige) verschil tussen astrologie en astronomie kende men toen niet. Men onderscheidde wel de *astrologia naturalis* of "natuurlijke" astrologie die verweven was met de wetenschappen, politiek, godsdienst en kunst, en de *astrologia iudicialis* of de "voorspellende" astrologie die niet ernstig werd genomen. **Stedelijk Museum**, Regentiestraat 61-63, 9100 Sint-Niklaas, info en reservaties: 03/777.29.42. Open: di. tot zat. van 14.00 tot 17.00, zon. van 10.00 tot 17.00. Toegang: 100 fr., 80 fr. voor groepen en kortinghouders,

25 vrijkaarten

Museum Plantijn-Moretus, Antwerpen Mercator en de geografie in de Zuidelijke Nederlanden 30 april tot 24 juli

Het atelier van meesterdrukker Plantijn fungeerde tijdens de 16de eeuw als spil in de verkoop van de beroemde Mercatorkaarten en globes die in die tijd in geheel West-Europa fel gegeerd waren. In diezelfde *Officina Plantiana* werden ook cartografische werken, kaarten en atlassen, gedrukt. De kaarten uit de Plantijn-Moretus-collectie, verschillende uitgaven van Mercators atlas en zijn werken over chronologie en kalligrafie worden tesamen met materiaal van tijdgenoten zoals Gemma Frisius en Abraham Ortelius tentoongesteld. In het tweede luik van deze expositie wordt aandacht besteed aan 16de eeuwse reisverhalen met betrekking tot exotische streken van toen. **Museum Plantijn-Moretus**, Vrijdagmarkt 22, 2000 Antwerpen, 03/233.02.94. Open elke dag van 10 tot 17 u. (behalve op maandag, 1 en 11 mei).

25 vrijkaarten

Kaart van de Britse eilanden, in: G. Mercator, *Atlas*, Amsterdam, J. Hondius, 1613. (Antwerpen, Museum Plantin-Moretus).